

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 21 februari 1942 kl. 9 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

Genom en den 19 december 1941 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 6, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för nämnda dag samt Kungl. Maj:ts och kyrkomötets däri omförmälda skrivelser föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att bestämmelserna i 2—13 §§ skola tillämpas; dock må sådant förordnande ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som avses i första stycket, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

Under tid, då förordnande, som nu sagts, är i kraft, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strida mot vad enligt förordnandet blivit bestämt.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk eller i fråga om krigsdomstolar eller myndigheter, som avses i lagen med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången

vid krig eller krigsfara m. m., eller beträffande mål eller ärende, varom stadgats i sistnämnda lag eller lagen med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.

Med den begränsning, som framgår av näst föregående stycke, förstås i denna lag

med statsmyndighet: alla till statens förvaltning hörande myndigheter och inrättningar, nämnder, kommissioner och kommittéer; samt

med kommunalmyndighet: alla till kommunal styrelse eller förvaltning hörande stämmor och representationer, myndigheter, styrelser, kollegier, nämnder, råd, kommissioner, revisorer, utskott och kommittéer jämte underlydande verk och inrättningar.

2 §.

Då det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, äger Konungen förordna,

1. att uppgift, som tillkommer Konungen, skall i fråga om visst slag av mål eller ärenden övertagas av underordnad myndighet;

2. att de uppgifter, som tillkomma viss statsmyndighet, skola helt eller delvis övertagas av annan statsmyndighet eller av kommunalmyndighet eller att i fråga om visst slag av mål eller ärenden talan mot statsmyndighets beslut icke må fullföljas;

3. att de uppgifter, som tillkomma viss kommunalmyndighet, skola helt eller delvis övertagas av annan kommunalmyndighet i samma kommun eller, om hinder härför möter, av statsmyndighet eller av kommunalmyndighet i annan kommun;

4. att i fall, då enligt lag eller författning suppleanter skola utses till visst antal, sådana må utses till visst större antal;

5. att myndighet må hava sin verksamhet helt eller delvis förlagd till annan ort än den, där verksamheten eljest skall utövas; samt

6. att myndighet må fatta beslut i annan sammansättning eller med mindre antal ledamöter eller i annan ordning än eljest är stadgat.

I den mån det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, må Konungen ock bestämma, att befattningshavare i statens tjänst skall tjänstgöra i annan statlig befattning än den han innehar eller i kommunal befattning.

3 §.

Då det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, äger Konungen förordna om anstånd med val av ledamot i kommunal representation eller innehavare av annat allmänt uppdrag så ock föreskriva den jämkning av valperiodens längd, som därav må påkallas. Har på grund av sådant förordnande eller eljest val ej hållits, skall den tidigare valde, ehuru den tid utgått för vilken han valts, kvarstå i uppdraget, till dess annan valts och har att tillträda uppdraget.

Bestämmelserna i första stycket skola äga motsvarande tillämpning i fråga

om innehavare av allmänt uppdrag, vilken skall tillsättas för viss tid i annan ordning än genom val.

Vad i lag eller författning är stadgat därom, att kvinna eller den, som redan innehaft uppdrag viss tid eller uppnått viss ålder, må avsäga sig uppdrag, äge ej tillämpning; dock vare den som fyllt sjuttio år ej skyldig att mottaga uppdrag eller kvarstå däri.

4 §.

Är i lag eller författning föreskrivet, att sammanträde eller förrättning skall hållas eller annan sådan uppgift skall fullgöras inom viss tid, äger Konungen i den mån det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, förordna om jämkning av sådan tid.

Kan på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, visst sammanträde eller viss annan åtgärd, som myndighet har att företaga, icke utan väsentlig olägenhet äga rum å det ställe, som i lag eller författning är föreskrivet, må bestämmas annat ställe, som finnes lämpligt.

5 §.

Är i fråga om mål eller ärende i lag eller författning föreskrivet, att myndighet skall höras eller eljest viss utredning skall förebringas eller att återförvisning skall äga rum, och finnes på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, åtgärden vara förenad med väsentlig olägenhet, äge myndigheten i stället i annan ordning föranstalta om den utredning, som må erfordras, eller, då fråga är om återförvisning, utan sådan fortsätta handläggningen.

6 §.

Behandling av mål eller ärende, som angår part tillkommande rättighet eller förmån eller honom åliggande skyldighet eller bestraffning, skall av myndighet förklaras skola anstå, om anledning är att antaga, att på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, part är ur stånd att bevaka sin talan eller hinder eljest möter för utredningen. Finnes frågan kunna nöjaktigt utredas, må dock målet eller ärendet handläggas och avgöras, om det för part är av synnerlig vikt eller eljest särskilda skäl föranleda därtill.

7 §.

Har med behandling av mål eller ärende enligt 6 § förklarats skola anstå, skall det återupptagas till handläggning, så snart hinder enligt nämnda paragraf ej längre föreligger eller förhållande inträtt, som enligt samma paragraf skulle påkallat fortsatt handläggning.

8 §.

Är enligt lag eller författning med underlåtenhet av part eller annan att fullgöra vad myndighet förelagt honom för måls eller ärendes handläggning

förenad påföljd av talans avvisande eller ogillande eller av böter, vite eller hämtning och har han på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, haft giltig ursäkt för sin underlåtenhet, skall underlåtenheten icke leda till sådan påföljd för honom. Är ej för myndigheten känt, huruvida han sålunda haft giltig ursäkt för sin underlåtenhet, skall upplysning därom inhämtas genom myndighetens försorg.

9 §.

Konungen äger, i den mån det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, förordna om förlängning av den tid, inom vilken besvär skola anföras eller annan åtgärd för fullföljande av talan mot myndighets beslut skall äga rum. Under förutsättning som nyss sagts äger Konungen tillika förordna, att vad i lag eller författning finnes stadgat om skyldighet att göra anmälan om fullföljande av talan hos annan myndighet än den, hos vilken besvär skola ingivas, icke skall äga tillämpning.

Har för fullföljande av talan mot beslut, som utan hinder av sådan talan skall lända till efterrättelse, besvärslaga ingivits eller annan åtgärd företagits efter utgången av den därför bestämda tiden, skall åtgärden dock anses hava skett i rätt tid, om den myndighet, där talan skall fullföljas, finner att klaganden på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, haft giltig ursäkt för sin underlåtenhet.

Är i lag eller författning föreskrivet, att besvärslaga skall ingivas till annan myndighet än den, som har att pröva den fullföljda talan, må inlagan i stället med laga verkan ingivas till sistnämnda myndighet.

Vad i lag eller författning är stadgat därom att handling skall ingivas före visst klockslag å dagen äge ej tillämpning.

Beträffande fullföljande eller bevakande av talan hos domstol eller annan myndighet, som avses i lagen med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., skola föreskrifterna i nämnda lag äga tillämpning.

10 §.

Då det i annat fall än i 9 § sägs finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, äger Konungen förordna om förlängning av sådan i lag eller författning föreskriven tid, inom vilken någon har att för bevakande av honom tillkommande rättighet eller förmån eller fullgörande av honom åliggande skyldighet hos myndighet göra ansökan eller anmälan eller företaga annan sådan åtgärd.

Finnes någon på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, hava varit ur stånd att inom föreskriven tid vidtaga åtgärden, må Konungen efter ansökan utsätta ny tid för åtgärden.

11 §.

Befogenhet, som enligt 2 § första stycket 2—6 eller andra stycket, 3 § första eller andra stycket, 4 § första stycket eller 10 § andra stycket tillkommer

Konungen, må på uppdrag av Konungen utövas av underordnad myndighet. I trängande fall äge länsstyrelse i vad angår länet även utan sådant uppdrag, för statsförvaltningens och den kommunala verksamhetens upprätthållande, utöva befogenhet, som enligt denna lag tillkommer Konungen.

12 §.

Delgivning med den, som fullgör tjänstgöring vid krigsmakten, skall ske genom militär myndighets försorg. Intyg av sådan myndighet gälle såsom fullt bevis, att delgivning blivit så verkställd som intyget innehåller. Avser delgivning kallelse att infinna sig inför myndighet, skall intyget tillika innehålla uppgift, huruvida den kallade på grund av sin tjänstgöring är hindrad att inställa sig. Har delgivning verkställts annorledes än genom militär myndighet, vare den gällande; dock må delgivning ej ske genom handlings införande i allmänna tidningarna eller dess fästande å den söktes husdörr och uppläsande för hans husfolk eller på annat sådant sätt.

13 §.

Är i lag eller författning föreskrivet, att sammanträde med kommunalmyndighet skall kungöras på visst sätt, äge myndigheten, om det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, besluta, att kungörandet skall ske på annat sätt, som finnes betryggande. I trängande fall må beslut därom fattas av den, som har att utfärda kallelse till sammanträdet.

14 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1942.

Utan hinder av denna lag skall vad i lag är stadgat om befogenhet för Konungen att meddela bestämmelser om delgivning, genom kungörelse eller annorledes, fortfarande gälla.

I fråga om förordnande, som sägs i 2 §, meddelar Konungen närmare bestämmelser i anledning av dess upphörande. Stadgandet i 3 § första stycket andra punkten skall, sedan förordnande enligt 1 § upphört att gälla, tillämpas, till dess annan innehavare av uppdraget valts och har att tillträda uppdraget; vad nu sagts äge motsvarande tillämpning i fråga om uppdrag, som avses i 3 § andra stycket. Har med stöd av 6 § behandling av mål eller ärende förklarats skola anstå, skall beslutet fortfarande gälla, till dess det i laga ordning häves. Förordnande, som meddelats med stöd av 9 § första stycket eller 10 § första stycket, skall fortfarande tillämpas i fråga om åtgärd, för vars vidtagande tid börjat löpa före förordnandets upphörande. Har för vidtagande av åtgärd, som avses i 9 § andra, tredje eller fjärde stycket eller 10 § andra stycket, tid börjat löpa, då lagrummet ännu var tillämpligt, skall ock sagda lagrum fortfarande lända till efterrättelse.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för det framlagda förslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Genom proposition nr 183 till 1940 års lagtima riksdag framlades förslag till lag med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m. Sedan propositionen bifallits av riksdagen, utfärdades lag i ämnet den 26 april 1940 (nr 272). Denna lagstiftning, vilken var tidsbegränsad, har genom lag den 21 februari 1941 (nr 76) erhållit förlängd giltighet och gäller nu till utgången av juni 1942.

Då en motsvarande lagstiftning uppenbarligen var erforderlig beträffande förvaltningsdomstolarnas och förvaltningsmyndigheternas verksamhet, tillkallades, efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 19 april 1940, särskilda sakkunniga för att verkställa utredning och utarbeta förslag i ämnet. De sakkunniga avgåvo den 14 augusti 1940 betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. (statens offentl. utredn. 1940: 23). Förslaget framlades för 1940 års urtima riksdag (proposition nr 30). Sedan riksdagen (skrivelse nr 49) på hemställan av tredje särskilda utskottet (utlåtande nr 10) bifallit propositionen, utfärdades den 1 november 1940 lag i ämnet (nr 923), vilken lag gäller till och med den 31 mars 1942.

Denna lag äger enligt 1 § ej tillämpning beträffande bland annat riksdagen eller allmänna kyrkomötet eller de kyrkliga myndigheterna och deras verksamhet, i den mån för bestämmelse därom erfordras samtycke av allmänt kyrkomöte.

De sakkunniga framhöllo i sitt betänkande, att en utredning rörande de särskilda bestämmelser, som kunde bli erforderliga i fråga om riksdagen och allmänna kyrkomötet, fölle utanför deras uppdrag. Såsom skäl för den nyss angivna begränsningen i fråga om vissa kyrkliga myndigheter anfördes, att möjligheten att genomföra de föreslagna bestämmelserna icke borde bero av den tid, då allmänt kyrkomöte kunde komma att hållas.

Då beträffande kyrkliga myndigheter och deras verksamhet undantag gjorts endast i den mån för bestämmelse därom erfordras samtycke av allmänt kyrkomöte, följer härav, såsom de sakkunniga framhållit, att lagen blir tillämplig exempelvis i fråga om den verksamhet, som ankommer på prästerliga tjänstemän enligt mantalsskrivningsförfordningen. Även den kyrkliga kommunala förvaltningen faller under lagens bestämmelser. Däremot kunna icke ändringar i fråga om domkapitlens organisation genomföras med stöd av lagen. Enligt de sakkunnigas mening torde detsamma gälla även vad angår stiftsnämnd och boställsnämnd, rörande vilka myndigheter bestämmelser meddelats genom författning, som tillkommit med kyrkomötets samtycke.

För det huvudsakliga innehålliet i den nu gällande lagen lämnas å sid. 9—12 i propositionen en redogörelse, vartill utskottet hänvisar.

I propositionen framhålles, att behov av i huvudsak motsvarande bestämmelser gör sig gällande även i fråga om de kyrkliga förvaltningsorgan, som för närvarande äro undantagna, exempelvis domkapitel.

Till närmare belysning av vissa kyrkliga myndigheters arbetsuppgifter lämnas å sid. 12—14 i propositionen en kort redogörelse, till vilken utskottet hänvisar.

Vid remiss till lagrådet den 3 oktober 1941 av nu förevarande lagförslag anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Westman*, följande:

»Lagen med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. torde, i överensstämmelse med vad som förutsatts vid lagens tillkomst, böra utsträckas till att avse även de kyrkliga myndigheter, som för närvarande icke omfattas av densamma. Det allmänna kyrkomötet torde emellertid, i likhet med riksdagen, fortfarande böra undantagas. Lagen bör omfatta domkapitlen även i deras egenskap av laga domstolar i vissa rättegångsmål. Den särskilda rättegångslagen, vilken tillkommit utan kyrkomötets medverkan, kan icke anses vara tillämplig å domkapitel.

De särskilda bestämmelserna i förstnämnda lag torde i allt väsentligt vara ägnade att möjliggöra en tillfredsställande reglering av de spörsmål, som under utomordentliga förhållanden kunna uppstå med avseende å de kyrkliga myndigheterna och deras verksamhet. Några större ändringar i eller tillägg till lagen torde därför icke påkallas i anledning av den nu ifrågasatta utvidgningen.

Stadgandena i 2 § bereda bland annat möjlighet att vid behov låta viss myndighet övertaga de arbetsuppgifter, som eljest ankomma på annan myndighet, samt att låta myndighet fatta beslut med mindre antal ledamöter än eljest är stadgat. Vad angår de kyrkliga förvaltningsorganen kan det, såsom framhölls under förarbetena till lagstiftningen, visa sig nödvändigt att låta domkapitel och stiftsnämnder övertaga de befogenheter som tillkomma annan sådan myndighet, som är urständssatt att fungera. En centralisering av den kyrkliga förvaltningen i stiftet kan även framstå såsom önskvärd. Det kan sålunda i vissa fall visa sig vara lämpligt att låta domkapitel ombesörja arbetsuppgifter, som ankomma på stiftsnämnd. Vidare kan det av förhållandena bliva påkallat att låta domkapitlets ordförande fatta beslut å domkapitlets vägnar i större omfattning än som för närvarande är medgivet. Kungl. Maj:t bör i fall av behov kunna ålägga präst att tjänstgöra i annan befattning än den han innehar. Även bestämmelserna i 3 § kunna vara av betydelse på det kyrkliga förvaltningsområdet. Kungl. Maj:t bör sålunda kunna förordna om skyldighet för ledamöter av domkapitel, stiftsnämnder och boställsnämnder att bestrida uppdraget utan hinder av att den tid, för vilken de utsetts, gått till ända. Bestämmelser om fatalietider finnas, såsom framhållits i den förut lämnade redogörelsen, i åtskilliga författningar av kyrkorättslig karaktär, t. ex. i 7 § lagen om domkapitel, 57 och 58 §§ ecklesiastiska boställsordningen, 13 § lagen om kyrkofond samt 34 och 44 §§ lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. En förlängning av dessa och andra

fatalietider kan bliva erforderlig och bör kunna ske med stöd av 9 § i lagen. Även flertalet övriga bestämmelser i lagen kunna komma att få betydelse även i fråga om de kyrkliga organen.

Vissa mindre jämkningar i lagens bestämmelser torde emellertid i detta sammanhang kunna ifrågasättas.

Enligt 6 § skall behandling av mål eller ärende, som angår part tillkommande rättighet eller förmån eller honom åliggande skyldighet, av myndighet förklaras skola anstå, om part är ur stånd att bevaka sin talan eller eljest hinder möter för utredningen. Detta stadgande synes böra avse även det fall att fråga är om bestraffning. Då ordalydelsen kan giva anledning till tvekan rörande bestämmelsens räckvidd härutinnan, torde stadgandet böra förtydligas i detta avseende. Denna paragraf blir därefter otvetydigt tillämplig ifråga om rättegång inför domkapitel samt vid exempelvis sådant disciplinärt bestraffningsförfarande, som omförmäles i 10 § utsökningslagen.

Enligt 9 § första stycket äger Konungen förordna om förlängning av den tid, inom vilken besvär skola anföras eller annan åtgärd för fullföljande av talan mot myndighets beslut skall äga rum. Jämlikt förordningen den 29 juli 1812, som omnämnts i det föregående, föreligger skyldighet för part i vissa fall — vid äventyr av talans förlust — att hos domkapitlet göra anmälan om tillämnade och fullföljda besvär. Med stöd av nämnda stadgande i lagen kan Kungl. Maj:t förordna om förlängning av den tid inom vilken sådan anmälningsplikt skall fullgöras. Möjlighet synes emellertid böra finnas att helt befria från denna skyldighet, som under de förhållanden som avses i lagen kan bliva betungande för den ändringssökande. Såsom nyss nämnts är den förenad med en så allvarlig påföljd som talans förlust. I 9 § första stycket torde därför böra upptagas ett stadgande som möjliggör eftergivande av anmälningsskyldighet i detta och liknande fall, då så utan olägenhet synes kunna ske. I anslutning härtill må framhållas, att tredje stycket i denna paragraf innebär ett längre gående ingripande i besvärsordningen. Enligt detta stadgande må besvärsinlaga ingivas till den myndighet, som har att pröva den fullföljda talan, utan hinder av föreskrift i lag eller författning, att besvären skola ingivas till annan myndighet. Vidare må anmärkas, att i det betänkande (statens offentl. utredn. 1935:31), som låg till grund för 1936 års lagstiftning om domkapitlet, föreslogs att 1812 års förordning skulle upphävas, då den icke syntes vara av behovet påkallad.

I betänkandet angående förevarande lagstiftning erinrades om att klagan över förvaltningsmyndighets beslut i vissa fall skall föras hos domstol. Såsom de sakkunniga anfört skall i sådant fall förlängning av fullföljdstider ske med stöd av 10 § särskilda rättegångslagen. Detta bör naturligen gälla även beträffande klagan över domkapitlets utslag i rättegångsmål. Den i nyssnämnda paragraf stadgade möjligheten att med posten insända besvär, vartill motsvarighet ej ansetts behöva upptagas i lagen angående stats- och kommunalmyndigheterna, är av praktisk betydelse beträffande överklagande av domkapitlets utslag angående ansvar. I förtydligande syfte och då tvekan kan råda, huruvida rättegångslagens bestämmelser äro tillämpliga

beträffande fullföljd av talan mot domkapitels utslag i rättegångsmål, torde i 9 § av nu förevarande lag böra upptagas ett stadgande, att beträffande fullföljande eller bevakande av talan hos domstol eller annan myndighet, som avses i rättegångslagen, föreskrifterna i sistnämnda lag skola äga tillämpning.

Med hänsyn till att kyrkomötets samtycke till ifrågakvarande lagstiftning kräves, därest densamma, såsom föreslagits, skall avse även de för närvarande undantagna kyrkliga myndigheterna, torde det vara lämpligt att upptaga den gällande lagens bestämmelser med de ifrågasatta jämkningarna i en ny lag, vilken bör träda i kraft den 1 april 1942, då den nuvarande lagen upphör att äga giltighet. Den nya lagen synes böra gälla tills vidare. Skulle lagstiftningen bliva tidsbegränsad, kunde betydande svårigheter uppstå att erhålla erforderlig medverkan av kyrkomötet till eventuella prolongeringar. Lagen bör upphävas då något behov av densamma icke längre kan väntas föreligga.

I den nya lagen torde böra upptagas samma övergångsbestämmelser som i den nu gällande med undantag av stadgandet i första stycket andra punkten, som föranletts av den nuvarande lagens tidsbegränsade karaktär.»

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Genom en den 24 oktober 1941 dagtecknad skrivelse, nr 6, begärde Kungl. Maj:t kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkände lagförslaget. Detta lämnades av kyrkomötet utan erinran, vilket kyrkomötet till Kungl. Maj:t anmälde i skrivelse den 14 november 1941, nr 3.

Utskottet har vid sin granskning av det framlagda lagförslaget icke funnit *Utskottet.* anledning till erinran mot detsamma och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 6, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 16 februari 1942.

På första lagutskottets vägnar:

N. GÄRDE.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar Gärde, Eskhult, Theodor Magnusson, Brandt, Caap, Ahlqvist och Sandström;

från andra kammaren: herrar Lindqvist, Hedlund i Östersund, Ryberg, Björting, Berg, Larsson i Hede, Landgren och Andersson i Mölndal.